

èkejken, mhux le f'surtek, iżda f'gens artek. Mur u idha għand dawk il-ghorrief ġermaniżi, inglizi, franciżi, taljani, lilek jilqgħu b'imħabba u b'ferħa kbira, mhux le għax għarfa bħalna minn sider ommhom, iżda billi għarfu li inti wiehed min l-isbah u mill-eqdem ilsna ta' l-Orient. Imxi dejjem il-quddiem qatt la thares lejn il babaw li juruk eghdewwietek, zomm xandar dejjem ilsienek safi bħalma għal eluf ta' snin zamme u qatt ma bżajt u la mill-Griegi, la mir-Rumani, Kartagiżi, Spanjoli, Franciżi, u mitt ġens ieħor li fuqek saltan. Kelm oħra u biż-żejjed. Qabel inhallik nitolbok, ja *Malti* lsienna, tiġi żżurna, jekk jista' jkun, aktar fil-qrib. Nitolbuk ukoll kull mita toħroġ taħzen fik bosta tagħlim fuqek in-nifsek. Nitolbuk turina u tffissrilna s-sabih nisel tiegħek; min kienet ommok, min huma hutek, qrabatek. Nitolbuk turina kif in-tassew ilsien għalik kif qal minnek il-għaref Pietru D'Onofri (fil-ktieb tiegħu Paġ. 202) "*Il linguaggio mallese, molti credono arabo, ma in VERITÀ È LINGUA A PARTE, e proprio delle isole di Malta*". Urina, iva, kemm inti ta' min ighożżi u jfahħrek kif qalet minnek il-għarfa: *Civiltà Cattolica* "*La lingua maltese è venerabile per la sua antichità*" u fuq kollox urina li minn għajrek ma jġriiniex haġ'oħra hlief bħal dik il-qasli li tixxejjer ma' kull riħ, billi ma għandhiex min iwizinha, nitil-ġensna: "*Nationality is tested by speech*", nitilfu:... "ta' demma f'fur:—jitbiddel ħsiebna, jitbiddlu qlubna — it-tajjeb kollu jidher u jmur". Is-sliem għalik, ja *Malti*.

M

(Jahfrilna M. talli qassarnielu xi ftit: dan għamilnieh billi bawtulna tard ħafna u ma kellniex wisa' biż-żejjed.)

TNEHIDA

Issa kif ix-xemx għabet għal kollox mill-għoljiet, iġbor ma' dwarek, hija, għal ftit il-ħsibijiet.

Int rajtha fl-ghodwa tielgħa id-dawl tarmi bil-hlewwa, rajtha f'nofs il-jum tiżregħ bħal nar ta' qilla w-dnewwa,

bil-ftit il-ftit bdiet tnaqqas mal-jum, id-dawl u s-saħħa, mal-jum għabet għal kollox, xejn ma ħalliet minn tagħha

Sew-sew l-għamla ta' hajtek titla', tissaħħaħ, tmur, dil-hajja li bħal l-ilma tinxered malli tfur.

C. M. B.

MISTOQSIJET U TWEĠIBIET

G. G. (GUDJA). Trid taf il-għala l-kunjomijiet (ismijiet tal-familja) ma niktubhomx bl-ortografija tagħna bħal ma niktubu kliem ieħor.

L-isem tal-familja hi haġa li ma tistâx tmissha u għandek tħalliha kif dak li jkun wiritha u li fuqha, għal iktar minn raġuni wahda, l-alfabet xjentifiku tal-Għaqda ma għandu l-ebda jedd. Mhux hekk iktarx l-ismijiet tal-fonti, bħal ma ngħidu ahna: *Ganni* flok *Gianni*; *Karmnu* flok *Carmnu*.

Ma ngħidlekx li dawn il-Kunjomijiet ma ssibhomx miktubin daqqa mōd, daqqa ieħor, bħalma dlonk issib min jikteb: *Xerri* u *Scerri*, *Sciberras* u *Xiberras*, *Scicluna* u *Xicluna* fejn l-*sc* u l-*x* għandhom lehen wiehed, bħalma wkoll issib fil-kunjomijiet *Schembri* (Xkembri) *Cuschieri* (Kuxkieri) li xejn ma jaqbel ma' dak il-lehen li jâtu l-istess *sc* u *x* fil-kunjomijiet: *Gascun* (Gaskûn) *Axisa* (Aksisa).

Dawn huma fdalijiet u xhieda ta' dik il-kitba ewlenija f'Malta ta' xi 500 sena ilu u fuqhom, li biha, fuq l-ortografija taljana u sqallija ġew maħżużin min-nutari l-kunjomijiet maltin fit-testmenti u l-kuntratti, u bħala dokument ta' wirt ta' isem il-familja ma jistgħux jittiesfu, għalkemm miktubin ħazin.

Insibu l-istess haġa f'kunjomijiet ta' familji Inglizi.

Ismijiet Maltin bħal: *Axiak*, *Agius*, *Ebejer*, jekk niġu għal dik li hi *etimologija* u *ortografija* ta' kelma, imisshom jinkitbu: *Għaxaq*, *Għaġuż*, *Għbejjer* (plur: ta' *Għabura*). Fuq biljett ta' wiehed min-nobbli werrieta tal-kunjom *Axiak*, dan l-isem hu miktub *Għaxaq*, sinjal li dak li hu, għoġbu jibqa' jzomm l-ortografija ta' dan l-isem kif wiritha mir-razza.

G. M. (GHAWDEX). Il-kelma *Mgarr*, mogħtija bħala plurâl ta' *Moġra* jew *Miġra*, fl-ewwel ħarġa tal-"*Malti*" paġ. 11., hi miktuba ħazin. Trid tiġi *Mgâr*. Nistqarru li l-iżball hu tagħna wahdu u mhux ta' T. Z. li kien kitibha sewwa. Waqt it-tiswijiet ta' l-istampa ħallatnieha mal-kelma *Mgarr* ta', ngħidu ahna, *Mgarr ix-Xini*, isem ta' post (*mimmât*) li ġej mill-verb: *garr* u mhux minn *ġera*, li minnu hu mnissel l-isem l-ieħor ta' *moġra*.

Għalkemm kif taħseb int il-kelma *Mgarr*, bħal l-isem ta' l-*Imgarr* ta' Ghawdex, qiegħed biex ifisser *port* jew *lok*, iktarx f'xatt il-baħar, *muejn* u *fejn* tingarr il-merkanzija ta' l-ibliet. [cfr. VASSALLI. *Lexicon* 476] — isem imnissel mill-verb *garr*

MALTA QADIMA.

.mla^hda b ah j y g a w d e x (g a n d i n i f h e m)

Cf WteU^{ifb,mt},lr i tag ha^' ma kellux.

m kiteb M^{r a h}?Z L-/m ar ta'Malta, ir a j)el fuq^{Uq} Il-g er! dejiem sejjer il-quddiem, u bil-ftit il-ftit, il-bniedem
r;l nT:: eg u 1-6^ nifnj^q eg ed jinduna b' afna wejje liqabel anqas biss kien jo lom-
-triq ta' bej". z (i; k t i s m i j i e t t a ' p o s t u t a d a k i t - t i f s i r

t - T . Z . H k ^ ; j l l ' h a l q i l - p o p l u . I l l u m i l - p o p
1- ' a f S t a ' m o t a f ' d a k t a ' A g » r , (m i n n ;
j k t a r x ^ - 1 U V , 1 j U r j A e l y ^ b e j n i l - o s s U ' i m f r o r r (i x - X i n i) ^
j r) u R a l h e k k n f f j A m i - Z e b b i e g t R .

^ , ' 1 * j V h l v . i a a r . (- w a t e r c o u r s e , c h a n n e l . b e d
() u l - p l u r a l u f ^ J ^ E n j s h D i c t i o n a r y) u s - s u r i e t t a
Hii" Sor Malti' ta' g a m l a w a d a b a l : d a r s a , d r a s ;
n & a n g t i . H - l u m i l - p o p l u f l o k ^ a r i g i d z w
Cfr: VASSALI.I U FALZON.

F S (IL-BELT). Fil-qwiell maltin: /iena u e/ intom u timx%
il-parii ella u ghandha t-tifsir ta' waqt li kont, kontu e . Dim
l-parti ella copulativa hija g alhekk imsej a mill-grammati i
ta' l-ilsna semiti i waw conversivo, g aliex tbiddel it-tifsir tal
verb hlprescnt jew fulur (aoristo) fit-temp img oddi je /passai
biex tfiehem eg mil li sar fil-waqt ta' wie ed ie or li qieg ed
isir. L-?<(waw) conversivo fil-Malti g anriu dejjem qablu
l-prouom ewlieni jiena, inli, hu jew il-plurali tag hom. Il-par
ti ipju present litih in-nifsu jfisser l-eg mil li qieg ed isii
mis-su ett joqq od flok Yaoristo u jie u 1-« qablu b al fil-
qwiell: Jtcna u mtexi flok jiena u nimxu

Mhux tassew lidinal- a a ssibha fil-Malti u fil-Lhudi biss
Sr k L E C A ^ J > M a U a " C a n a n e a " p a g : 2 4 0 , q a l l i m a t i n n k
W ? ^ i n a S e b 1 1 a b a H - Q a b b e l i l - q i r i e l : a w i j

i H K I / U Z j ' ^ ^ / t a l - G a r b i T r i p o l i n (G » *
U O » Z s y ! ? a v a t t a l - M a l t i . f a) r / j g f c W * («
j ^ - 7 b i ! ^ - r j u (S C I A L H U B) U : t f * *
nom. 1 1 1 w c o n v e r s i v o i n s e m m g u h a w a r a l - p ' n
Dl-lhudi sWnna

I ^ m a > u r i W y n e r , i l - p r o n o m j i i

Il-g er! dejiem sejjer il-quddiem, u bil-ftit il-ftit, il-bniedem
eg ed jinduna b' afna wejje liqabel anqas biss kien jo lom-
hom. Bis-sa a t'hekk sirna nafu lid-dinja hija wisq eqdem
milli konna na sbuha u lil-bniedem deher fuq 1-art elufta'eluf
ta' snin ilu. Kemm sewwa, g adna ma nafux u mhux ftit
huma 1- lied bejn il-g orrief fuq daqshekk, g ax min ig id a a
u min ig id o ra u kull add iridha tg addi tieg u. I da minn
daqs tant a na guri lid-dtnja hija wisq eqdem milli qabel
konna na sbuha.

Minn mien il- o'qien, bosta tibdil g adda minn fuq 1-art,
u kieku kellna nsemmg uhom kollha ma konna nispi aw qatt.
Fost kollox nafti h l-art kienet sikwit titrig ed, g ax il-qalba
tag ha kienet g adha s una wisq. Dan it-treg id sewa wisq biex
ibiddel wi 1-art u g alhekk xejn mag andna nistag bu li
nibtet elfg olja dida u elfo ra indifnet ta t il-ba ar.

Kien hemm mien meta Malta u G awdex—il-lum ew t
ig ejjer g ar afna—kienu a a wa da ma'bi a artkbira li
kienet tg aqqad l-Ewropa ma' l-Afrika. Im abba xi tqallib
fi-art, din irtadmet u baqa' minnha xiftit g ejjer, fosthom Malta
u G awdex. I da hawn min jahseb—g alkemm mhux kull add
jaqhel f'dan—illi g al l-ewwel, Malta kienet wisq ikbar milli hi
l-lum, u fuqha kienu jg ixu elfxorta ta' bhejjem li l-lum bil-
kemm nafu bihom.

Jekk tmorru l-Mu ew tal-Belt taraw kull ghadma daqsiex, li
trid sa a mhux g ira biex ti inha. Dari kienu ja sbu li dak
il-g adam kien ta' xi ganti lig al xi mien g ammru f'Malta,
imma l-lum sirna nafu lidin tal- ganti hija rafa, u lidak il-
g adam huwa ta' bhejjem kbar likienu jg ixu fi g iritna fil-
qedem nett. Fosthom issibu g adam ta' ljunfanti kbar u g ar,
ta' driebes, ta'orsijiet, ta'fkieren imdaqsa u x'naf jien.

Ma g andniex xing idu, bhejjem ta' dak id-daqs ma kienux
ig ixu f'Malta kieku ma kienux isibu hawn ikel bix-xaba' u
weg at u xmajjar fejn jistg u jirg u. Minn dawn ix-xmajjar
kellna bosta u t-t affir li allew fl-arl huma u g addejjin g adu
jidher fil-widien tag na li jekk tifiuhom tajjeb g andkom issibu-
hom aktarx jatu g all-ba ar.

Imma donnu li t-the i ta' l-art masiketx u li Malta saret
hekk kejna lima kienx hawn ikel bi - eijed a'jxabba' l-anm-
mali kbar, u dawn bdew imutu bil-mijiet u f'qasir mien g abu